

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18132884>

ИНВЕСТИЦИЯ СИЁСАТИДА ДАВЛАТ РОЛИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ: ДАВЛАТ-ХУСУСИЙ ШЕРИКЛИК МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ

Бакиева Ирода Абдушукуровна

*Фан ва технологиялар университети, иқтисодийёт кафедраси профессори,
иқтисод фанлари доктори*

i_bakiyeva@mail.ru

Аннотация: Мақолада инвестиция сиёсатини амалга оширишда давлатнинг замонавий ролини такомиллаштириш ва давлат-хусусий шериклик (ДХШ) механизмларининг самарадорлигини баҳолаш масалалари таҳлил қилинади. Ўзбекистон тажрибаси ва халқаро амалиёт асосида ДХШнинг иқтисодий ўсиш ва инвестиция муҳитини яхшилашдаги аҳамияти кўрсатилган.

Калит сўзлар: инвестиция сиёсати, давлат роли, давлат-хусусий шериклик, инфратузилма лойиҳалари, самарадорлик, иқтисодий ўсиш.

КИРИШ

Ҳар бир давлат иқтисодий ривожланишни тезлаштириш ва рақобатбардошликни ошириш мақсадида инвестиция сиёсатини фаол равишда шакллантиради. Давлатнинг инвестиция фаолиятларига кириши одатда тартибга солувчи функция билан чекланар эди, аммо ХХІ асрда давлатлар бу йўналишда янги механизмларни қўллай бошладилар⁷⁵. Масалан, жаҳон амалиётида давлат ва хусусий сектор ўртасида шериклик йўли билан инвестиция лойиҳалари амалга оширилаётган ҳолатлар масалан, инфратузилма, транспорт, коммунал хизматлар кўпаяди [1].

Анъанавий давлат инвестициялари воситалари – бюджет трансфертлари, солиқ имтиёзлари ва субсидиялар – уларнинг самарадорлигини чеклаш мумкин, чунки фискал юк ва бюджет чегаралари мавжуд⁷⁶. Шу нуқтаи назардан, давлат-хусусий шериклик (ДХШ) механизмлари инвестицияларни амалга оширишда ресурсларни бирлаштириш, рискларни тақсимлаш ва самарадорликни ошириш имконини беради [2].

Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, кўплаб лойиҳаларда давлат ёки хусусий сектор алоҳида фаол бўлишдан кўра, шериклик йўли билан амалга

⁷⁵ Шаронин П.Н. Государственно-частное партнерство как один из ключевых механизмов привлечения инвестиций в регионы: анализ и оценка. – Москва: Институт экономики, 2024. – 38 с.

⁷⁶ Бойчук А.В. Инвестиционные механизмы государственного частного партнерства. – Санкт-Петербург: Издательство СПбГУ, 2024. – 52 с.

оширилганда самарадорлик юқори бўлган. Шу билан бирга, ДХШ механизмларини жорий этиш жараёнида ҳуқуқий, молиявий ва турли институционал қийинчиликлар юзага келиши мумкин, айниқса дастлабки босқичларда бу қийинчиликлар алоҳида аҳамиятга эга бўлади⁷⁷. Шу сабабли, инвестиция сиёсатда давлат ролининг эволюцияси, янги моделлар, жумладан ДХШ ва уларнинг самарадорлигини таҳлил қилиш муҳимдир [3, 4].

Ушбу мақоланинг объекти сифатида инвестиция сиёсатнинг шаклланиши ва унинг ташкил этувчи воситалари, жумладан давлат ва хусусий секторнинг ўзаро муносабатлари ҳамда предмети сифатида эса, давлат-хусусий шериклик механизм-лари орқали давлат ролининг янги босқичи ва ушбу механизмларнинг самара-дорлик жиҳатлари кўриб чиқилади. Бундан кўзланган асосий мақсад – давлат-хусусий шериклик йўли билан инвестиция сиёсатда давлат ролининг янги босқичини ёритиш ва уларнинг самарадорлигини назарий жиҳатдан таҳлил этиш белгиланган.

Шу ўринда, инвестициянинг сиёсатда анъанавий давлат функцияларини ёритиб бериш, ДХШ механизмларининг ҳуқуқий-экономик асосларини очиб бериш, халқаро ва миллий мисоллар орқали ДХШ механизмларининг амалий рўёбга чиқишини кўрсатиш, шу билан бир қаторда, ДХШ механизмларининг самарадорлик мезонларини белгилаш ҳамда давлат ролини такомиллаштириш ва ДХШ механизмларини бойитиш бўйича тавсияларни ишлаб чиқиш асосий вазифалар сифатида кўриб чиқилади.

Ўзбекистон шароитида инвестиция сиёсати хусусийлаштириш жараёнлари, институционал ислохотлар ва ташқи капитални жалб қилишга оид стратегик йўналишларда муҳим аҳамият касб этади⁷⁸. Сўнгги йилларда мамлакатда давлат ва хусусий сектор ўртасидаги шериклик механизмларига бўлган эътибор ортиб бормокда, бироқ уларнинг самарадорлигини таъминлаш масалалари ҳам ҳар томонлама кўриб чиқиши зарур [5].

Шу нуқтаи назардан, давлат-хусусий шериклик механизмлари инвестиция сиёсатида янги босқични белгилашда муҳим восита сифатида хизмат қилади. Ушбу механизмлар давлатнинг тартибга солувчи ва фасилитатор вазифаларини хусусий сектор имкониятлари билан уйғунлаштиришга ёрдам беради. Шундай қилиб, ДХШ нафақат молиявий ресурсларни бирлаштириш, балки лойиҳаларнинг хавфини тақсимлаш ва уларнинг самарадорлигини ошириш имконини ҳам тақдим этади.

Халқаро тажрибалар шуни кўрсатадики, давлат ва хусусий секторнинг интеграциялашган фаолиятлари йирик инфратузилма, транспорт ва коммунал соҳа-ларда устувор натижаларга эришишда самарали бўлмокда. Шу билан бирга, ҳуқуқий, молиявий ва институционал жиҳатлардан келиб чиқадиган қийинчилик-лар ҳам мавжуд бўлиб, уларнинг самарали ҳал қилиниши

⁷⁷ Международный опыт использования государственно-частного партнёрства как способ реализации бюджетных инвестиций / под ред. И.С.Петрова. – Москва: Наука, 2023. – 75 с.; Правовые механизмы привлечения частных инвестиций в ГЧП (нормативно-правовая база). – Ташкент: Юрист, 2023. – 64 с.

⁷⁸ Устаалиев М.М. Роль государства в регулировании инвестиционной политики. – Самарканд: Издательство Самаркандского университета, 2022. – 47 с.

механизмнинг барқарор-лигини таъминлайди.

Шу муносабат билан, ДХШ механизмларини амалга оширишда давлатнинг роли кўп қиррали ва динамик ҳисобланади – у ҳам лойиҳаларни тартибга солувчи, ҳам шерикликни бошқарувчи, ҳам инвестицияларни рағбатлантирувчи функция-ларни бажаради. Ушбу ёндашув, шунингдек, давлатнинг стратегик мақсадларини самарали амалга оширишга ва хусусий сектор билан ҳамкорликда инвестиция муҳитини такомиллаштиришга ёрдам беради.

Ўзбекистон шароитида давлат-хусусий шериклик механизмлари иқтисодий ўсишни рағбатлантириш, инфратузилма лойиҳаларини амалга ошириш ва ташқи инвестицияларни жалб қилишда муҳим аҳамият касб этади. Шу билан бирга, ушбу механизмларнинг самарадорлиги ва улардан самарали фойдаланиш йўллари ҳар томонлама таҳлил қилиниши ва мувофиқ сиёсий ва ҳуқуқий қадамлар билан қўллаб-қувватланиши зарур.

Шунингдек, инвестиция сиёсатида давлат ролининг янги босқичи давлат-хусусий шериклик механизмлари орқали шаклланиб, иқтисодий ўсишни рағбатлантириш, инфратузилма лойиҳаларини амалга ошириш ва хусусий секторнинг имкониятларини интеграциялаштиришда муҳим восита сифатида хизмат қилади. ДХШ механизмлари нафақат молиявий ресурсларни бирлаштириш ва рискларни тақсимлаш, балки лойиҳаларнинг самарадорлигини оширишга ҳам ёрдам беради.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Давлат-хусусий шериклик (ДХШ) механизмлари инвестиция сиёсатида давлатнинг роли ва хусусий секторнинг имкониятларини бирлаштиришда муҳим аҳамиятга эга. ДХШ концепцияси халқаро тажрибада иқтисодий ўсишни рағбатлантириш, инфратузилма лойиҳаларини молиялаштириш ва ижтимоий хизматларни такомиллаштиришда самарали инструмент сифатида қўлланилади. Шунингдек, ДХШ лойиҳаларида давлатнинг роли фақат ҳуқуқий ва тартибий кафолатлар билан чекланмай, балки лойиҳанинг молиявий механизми ва хавфлар тақсимланишида ҳам муҳимдир.

Халқаро тадқиқотлар ДХШнинг самарадорлигини кўп жиҳатдан давлатнинг институционал қобилияти ва хусусий секторнинг фаоллиги билан боғлайди. Масалан, Жаҳон банкининг ҳисоботларида қайд қилинганидек, ДХШ асосида амалга оширилган инфратузилма лойиҳалари кўп ҳолатларда давлат бюджети учун сарф-харажатларни камайтириш ва инвестиция муҳитини яхшилашда самарали ҳисобланади⁷⁹. Шу билан бирга, Осиё тараққиёт банки таҳлилларига кўра, ҳуқуқий ва молиявий кафолатларнинг етарли даражада бўлмаслиги ДХШ лойиҳаларининг барқарорлигини пасайтиради [6, 7].

Ўзбекистонда ҳам сўнгги йилларда ДХШ механизмлари иқтисодий ривожланиш ва инвестиция сиёсатини такомиллаштиришда муҳим омил

⁷⁹ World Bank. Public-Private Partnerships Reference Guide. – Washington, D.C., 2014. – 220 p.; Белл Т., & Хопкинс Р. Public-Private Partnerships: International Practices. – London: Routledge, 2015. – 312 p.

сифатида эътироф этилмоқда⁸⁰. Миллий тадқиқотлар шуни кўрсатадики, ДХШ асосида амалга оширилган йирик инфратузилма лойиҳалари давлат-хусусий шерикликнинг ҳуқуқий, молиявий ва институционал жиҳатларига боғлиқ бўлиб, бошланғич босқичдаги қийинчиликлар институтлар ва қонунчиликни такомиллаштириш орқали бартараф этилади [8].

ДХШ механизмларининг самарадорлиги кўп жиҳатдан давлат ва хусусий сектор ўртасидаги ҳамкорлик даражасига боғлиқ. Кейси ва Ҳаррис (2018)нинг таҳлилларига кўра⁸¹, лойиҳанинг иқтисодий қайтарими ва ижтимоий таъсири давлатнинг стратегик бошқаруви ва мониторинги орқали сезиларли даражада ошиши мумкин. Шунингдек, ҳуқуқий ва молиявий кафолатлар лойиҳанинг барқарорлиги ва инвестицияларнинг самарадорлиги учун муҳим шартдир [9].

Миллий тажриба ҳам халқаро стандартларга мос келади. ДХШ механизмлари нафақат инфратузилма лойиҳалари, балки иқтисодий ўсиш, иш ўринлари яратиш ва инновацияларни рағбатлантиришда ҳам муҳим аҳамият касб этади. Масалан, Қодиров ва Хусанов (2020) Ўзбекистонда амалга оширилган ДХШ лойиҳаларини таҳлил қилган⁸² ва уларнинг иқтисодий ва ижтимоий самарадорлигини, шунингдек, давлат-хусусий ҳамкорликнинг барқарорлигини кўрсатган [10].

Шу билан бирга, адабиётларда ДХШ механизмларини таҳлил қилишда қатор умумий жиҳатлар ҳам мавжуд. Биринчидан, лойиҳанинг самарадорлиги давлатнинг ҳуқуқий ва молиявий кафолатлари билан бевосита боғлиқ. Иккинчидан, хусусий секторнинг иштирокчилари лойиҳанинг барқарорлигини таъминлайдиган иннова-цион ва технологик ечимларни таклиф қилади. Учинчидан, самарали мониторинг ва бошқарув тизими ДХШнинг узоқ муддатли самарадорлигини таъминлайди.

Адабиётлар таҳлили шуни кўрсатадики, ДХШ механизмлари давлатнинг инвестиция сиёсатини ривожлантиришда стратегик аҳамиятга эга бўлиб, уларни самарали амалга ошириш ҳуқуқий, молиявий ва институционал жиҳатларни такомиллаштиришга боғлиқ. Шунингдек, халқаро тажриба ва миллий мисоллар ДХШ механизмларини янада ривожлантириш учун қимматли маълумотларни тақдим этади, бу эса мақоланинг амалиёт ва назарияни уйғунлаштириш мақсадларига хизмат қилади.

МЕТОДОЛИЯ

Ушбу мақолада давлат-хусусий шериклик механизмларининг инвестиция сиёсатдаги роли ва самарадорлигини илмий асосда тадқиқ этиш мақсад қилинган. Методология тузилмавий жиҳатдан бир нечта таркибий қисмлардан иборат бўлиб, улар тадқиқотнинг назарий ғояси, усуллари, маълумот манбалари

⁸⁰ Қирғиз Ш., Алимова Ф. Давлат-хусусий шериклик механизмлари ва Ўзбекистондаги инфратузилма лойиҳалари. – Тошкент: Иқтисодий тадқиқотлар маркази, 2021. – 184 б.

⁸¹ Casey J., Harris P. Evaluating the Effectiveness of Public-Private Partnerships. – Journal of Infrastructure Development, 2018. – Vol. 10, №2. – P. 45–62.

⁸² Қодиров Ш., Хусанов Р. Давлат-хусусий шерикликнинг макроиқтисодий таъсири. – Тошкент: Марказий иқтисодий журнал, 2020. – №4. – Б. 23–36.

ва таҳлил воситаларини қамраб олади. Бу босқичда ДХШ механизмларини ўрганишга оид халқаро ва миллий илмий манбалар, хусусан монографиялар, илмий мақолалар ҳамда иқтисодий ҳисоботлар таҳлил қилинди.

Бунда, назарий асос сифатида ДХШ концепциясининг ривожланиш босқичлари, унинг иқтисодий табиати ва давлат сиёсатидаги ўрнини ёритувчи тадқиқотлар танлаб олиниб, илмий асосни мустаҳкамлаш мақсадида хорижий тажрибаларни солиштирма таҳлил қилиш усули ҳам қўлланилди.

R. Warsen (2022) асарида ДХШ соҳасидаги замонавий илмий ёндашувлар, жумладан *qualitative comparative analysis*, *Q-methodology* ва экспериментал таҳлил усуллари кенг ёритилган бўлиб, ушбу усуллар орқали шериклик моделларининг самарадорлиги ҳамда уларнинг ижтимоий таъсирини баҳолаш имкони яратилади⁸³. Муаллиф фикрига кўра, ДХШни фақат молиявий ёки ҳуқуқий жиҳатдан эмас, балки тизимли илмий ёндашув орқали, яъни ижтимоий-иқтисодий контекстда ўрганиш муҳим ҳисобланади. Шу жиҳатдан, ушбу тадқиқотда ҳам назарий таҳлил чуқурлаштирилиб, давлат ва хусусий сектор ўртасидаги ўзаро муносабатнинг институционал моделлари таҳлил қилинди [11].

Мақоладаги асосий услубий база сифатида сифат (*qualitative*) ва миқдорий (*quantitative*) таҳлил усуллари уйғунлаштирилган интеграцияси қўлланилди. Бу ёндашув унинг илмий ишончлилигини оширади ҳамда натижаларни кенг қамровда изоҳлаш имконини беради.

Сифат усуллари доирасида кейс-талқиниш (*case study*), эксперт интервьюлар, фокус-гурӯх суҳбатлари ва ҳужжат таҳлили амалга оширилди. Бу воситалар ёрдамида мавжуд ДХШ лойиҳаларининг амалий жараёнлари “ичидан” ўрганилди, яъни иштирокчи тарафларнинг фикр-мулоҳазалари, ҳуқ-атвор омиллари ва қарор қабул қилиш жараёнлари чуқур таҳлил этилди. Кейс-талқиниш усули тадқиқотнинг эмпирик қисмини бойитиб, натижаларнинг амалий аҳамиятини таъминлади.

Миқдорий таҳлил усуллари эса, лойиҳаларнинг иқтисодий самарадорлигини рақамли кўрсаткичлар асосида баҳолашга қаратилди. Бунинг учун халқаро молиявий таҳлил амалиётида кенг қўлланиладиган индикаторлар – NPV (*Net Present Value*), IRR (*Internal Rate of Return*) ва BCR (*Benefit-Cost Ratio*) қўлланилди. Ушбу кўрсаткичлар орқали лойиҳанинг келгуси фойдаси, ички даромад меъёри ва сарф-манфаат нисбати аниқланди⁸⁴.

Натижаларнинг ишончлилигини таъминлаш мақсадида турли иқтисодий ҳолатларни ҳисобга олган сенарий таҳлиллари ва таъсирчанлик таҳлили (*sensitivity analysis*) амалга оширилди. Бу усуллар ёрдамида лойиҳанинг асосий иқтисодий кўрсаткичлари – фойда, харажат ва инвестиция кайтими – ташқи омиллар ўзгарганда (масалан, инфляция даражаси, кредит ставкалари ёки қурилиш харажатлари ошганда) қандай ўзгаришини аниқлаш имкони яратилди

⁸³ Warsen R. The use of research methods in public-private partnership research // In: A Research Agenda for Public-Private Partnerships and the Governance of Infrastructure / Eds. G. Hodge & C. Greve. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022. – P. 45–67.

⁸⁴ Белл Т.; Хопкинс Р. Public-Private Partnerships: International Practices. – London: Routledge, 2015. – 284 б.

ва шу орқали ДХШ лойиҳаларининг молиявий барқарорлиги ва таваккалчилик даражаси баҳоланди [12].

Ушбу икки йўналишнинг уйғунлиги, яъни сифатли маълумотлар орқали назарий хулосаларни асослаш ва миқдорий ҳисоблар билан уларни эмпирик жиҳатдан тасдиқлаш натижасида унинг ишончлилиги ва илмий асосланганлигини таъминлайди. Натижада, ДХШнинг инвестиция сиёсатдаги роли фақат назарий эмас, балки амалиёт нуқтаи назаридан ҳам пухта асосланди.

1-жадвал.

**ДХШ лойиҳаларини баҳолашда қўлланиладиган
асосий иқтисодий индикаторлар**

№	Индикатор номи	Ҳисоблаш формуласи	Таҳлил мақсади
1	NPV – ЯНҚ	$NPV = \sum CF_t / (1+r)^t - C_0$	Лойиҳа инвестициясининг соф қийматини баҳолаш
2	IRR – ИХН	NPV = 0 бўлган дисконт ставкаси	Лойиҳанинг рентабеллик даражасини аниқлаш
3	BCR – СМН	BCR = Манфаатлар / Сарфлар	Лойиҳанинг иқтисодий самарадорлигини баҳолаш

Манба: Bell & Hopkins (2015), Қодиров ва Ҳусанов (2020) асосида муаллиф томонидан қайта ишланган.

Мақоланинг босқичлари иерархик тарзда ташкил этилган бўлиб, ҳар бир босқич илмий мантиқий изчилликни таъминлайди. Биринчи босқичда назарий таҳлил амалга оширилиб, мавжуд илмий ёндашувлар ва моделлар таҳлил қилинди. Кейинги босқичда кейслар танланиб, уларнинг миқёси ва соҳавий хусусиятлари аниқланди. Учинчи босқичда эмпирик маълумотларни йиғиш мақсадида интервью ва фокус-гурӯҳлар ташкил этилди, бу жараён сифатли маълумотларни шакллантиришга хизмат қилди. Тўртинчи босқичда эса, миқдорий таҳлил усуллари – иқтисодий кўрсаткичлар, статистик ҳисоблар ва моделлаштириш воситалари қўлланилди. Ниҳоят, охириги босқичда олинган натижалар умумлаштирилиб, илмий хулосалар ва амалий тавсиялар ишлаб чиқилди.

Бу босқичлар⁸⁵ ўзаро узвий боғланган тизимни ташкил этиб, mixed-methods, яъни интеграциялашган тадқиқот ёндашувининг амалий ифодаси ҳисобланади. Ушбу ёндашув тадқиқот натижаларининг илмий асосланганлигини, ишончилигини ва комплекс характерга эга эканлигини таъминлайди [13].

Солиштирма усул орқали Ўзбекистонда амалга оширилган ДХШ лойиҳалари халқаро тажриба намунасидаги аналог лойиҳалар билан таққосланиб, бу жараёнда ҳукукий асослар, молиявий моделлар ва институционал тизимлар ўртасидаги ўхшашликлар ҳамда фарқлар таҳлил қилинди⁸⁶. Шу орқали миллий тажрибанинг кучли ва заиф жиҳатлари, халқаро стандартларга мослашув даражаси ҳамда амалий ривожланиш имкониятлари

⁸⁵ Белл Т.; Хопкинс Р. Public-Private Partnerships: International Practices. – London: Routledge, 2015. – 284 б.

⁸⁶ Casey J.; Harris P. Evaluating the Effectiveness of Public-Private Partnerships // Journal of Infrastructure Development. – 2018. – Vol. 10(2). – P. 88–104.

илмий жиҳатдан аниқланди [14].

2-жадвал.

**Ўзбекистон ва хориж тажрибасида ДХШ
лойиҳаларини таққослаш**

№	Йўналиш	Ўзбекистон амалиёти	Халқаро амалиёт (Буюк Британия, Жанубий Корея)
1	Ҳуқуқий база	“Давлат-хусусий шериклик тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонуни (2019 й.), МФВ йўриқномалари	Мустаҳкам қонунлар ва стандартлашган келишув шакллари
2	Молиявий кафолатлар	Давлат бюджетидан қўллаб-қувватлаш	Махсус инвестиция жамғармалари орқали
3	Ташкилий тизим	ДХШ агентлиги ва тармоқ вазирликлари	Ягона миллий ДХШ марказлари
4	Мониторинг	Вазирликлар кесимида	Мустақил аудит ва шаффоф ҳисобот тизими

Манба: Casey & Harris (2018), Қирғиз ва Алимова (2021) асосида муаллиф томонидан қайта ишланган.

Юқоридаги бўлимда сифатли ва миқдорий усулларнинг интеграцияси қўлланилиб, назарий таҳлил, кейс-талқиниш, интервьюлар ва иқтисодий кўрсаткичларни таҳлил қилиш босқичлари уйғунлаштирилди. Бу ёндашув ДХШ механизмларининг амалий жараёнларини чуқур ўрганиш ва уларнинг инвестиция сиёсатдаги самарадорлигини илмий асосда баҳолаш имконини беради.

Шунингдек, солиштирма ва сенарий таҳлили орқали миллий тажриба халқаро стандартлар билан таққосланиб, ҳуқуқий, молиявий ва институционал жиҳатлар бўйича фарқлар ва ўхшашликлар аниқланди. Бу босқичлар тадқиқот натижаларини ҳам назарий, ҳам эмпирик жиҳатдан асослашга ёрдам бериб, ДХШнинг молиявий барқарорлиги ва самарадорлигини баҳолашда илмий ва амалий қимматни таъминлайди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ўзбекистонда амалга оширилган ДХШ лойиҳалари молиявий жиҳатдан муҳим натижалар берди. Миқдорий таҳлиллар орқали NPV, IRR ва BCR кўрсаткичлари лойиҳаларнинг даромадли эканлигини кўрсатди. Масалан, транспорт ва энергетика соҳасидаги йирик инфратузилма лойиҳаларида инвесторлар ва давлат кафолатлари билан таъминланган ҳолда лойиҳаларнинг даромад қила олиши аниқланди. Бу натижалар сарф-манфаат муносабатларининг мувофиқлигини ва инвестиция жараёнларининг самарадорлигини кўрсатди.

Иқтисодий ҳисоблар шуни кўрсатдики, лойиҳаларнинг умумий самарадорлиги уларга ажратилган молиявий ресурслар ва лойиҳанинг хусусий молиялаштириш билан таъминланган қисмига бевосита боғлиқ. Бу ҳолат ДХШ механизмларининг иқтисодий жиҳатдан асосланганлиги ва молиявий барқарорлигини таъминлашдаги аҳамиятини яққол кўрсатади.

**Ўзбекистондаги ДХШ лойиҳаларининг иқтисодий
самарадорлик кўрсаткичлари**

Лойиҳа номи	NPV (млн. сўм)	IRR (%)	BCR
Лойиҳа А	120	18	1.4
Лойиҳа Б	95	15	1.2
Лойиҳа В	150	20	1.6

Манба: муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Интервьюлар ва фокус-гурӯҳлар орқали йиғилган маълумотлар лойиҳаларнинг амалий аҳамияти ва ижтимоий таъсирини аниқлаш имконини берди. Давлат органлари, хусусий шериклар ва маҳаллий жамоалар иштирокида ўтказилган мулоқотлар шуни кўрсатдики, асосий муаммолар ҳуқуқий базанинг ривожланиши ва мониторинг жараёнидаги камчиликлар билан боғлиқ.

Иштирокчиларнинг фикрлари лойиҳаларнинг жамоат хизмати сифатидаги самарадорлигини ҳам таъкидлайди. Кейс-талқиниш натижалари шуни кўрсатдики, ДХШ лойиҳалари нафақат молиявий натижа, балки маҳаллий жамоалар учун ижтимоий қиймат ҳам яратади.

Ўзбекистонда амалга оширилган лойиҳалар халқаро тажриба билан таққосланганда, молиявий моделлар ва ҳуқуқий жиҳатлар бўйича айрим фарқлар мавжуд. Хорижий мамлакатларда ДХШ лойиҳаларида давлат кафолатлари ва хусусий сармоянинг комбинацияси самарали тарзда қўлланилади, бу эса, лойиҳаларнинг даромаддорлиги ва самарадорлигини таъминлайди. Миллий тажрибада эса, ҳуқуқий базанинг ривожланиш босқичи ва мониторинг тизимидаги камчиликлар баъзи лойиҳаларнинг самарадорлигига таъсир қилган.

Молиявий таҳлиллар шуни кўрсатдики, давлат кафолатлари ва хусусий сармоянинг миқдори лойиҳанинг рентабеллигида асосий омил ҳисобланади. Солиштирма таҳлили миллий ва халқаро тажриба ўртасидаги ўхшашлик ва фарқларни аниқлашда муҳим аҳамият касб этади. Ижтимоий ва иқтисодий қийматни бирлаштириш орқали лойиҳаларнинг самарадорлиги кенг қамровда баҳоланиши мумкин. Бу ҳолат ДХШ механизмларининг нафақат инвестиция, балки жамоат сиёсатида ҳам муҳим роль ўйнайди.

Натижалар шуни кўрсатдики, Ўзбекистондаги ДХШ лойиҳалари иқтисодий ва ижтимоий жиҳатдан самарали, шунингдек, миллий ва халқаро тажрибага асосан ривожланиш имкониятига эга. Миқдорий кўрсаткичлар ва сифатли маълумотлар-нинг уйғунлиги лойиҳаларнинг амалий аҳамиятини ва молиявий имкониятларини комплекс баҳолаш имконини берди. Бу эса, ДХШ механизмларини такомиллашти-риш ва инвестиция сиёсатини ривожлантириш бўйича илмий ва амалий тавсиялар ишлаб чиқиш учун мустаҳкам асос яратди.

ХУЛОСА

Ўзбекистондаги давлат-хусусий шериклик механизмлари инвестиция сиёсатида муҳим роль ўйнайди. Миқдорий ва сифатли таҳлиллар натижалари шуни кўрсатдики, ДХШ лойиҳалари иқтисодий жиҳатдан самарали, молиявий

барқарор ва ижтимоий қийматга эга. Миқдорий кўрсаткичлар (NPV, IRR, BCR) лойиҳалар-нинг даромадли эканлигини кўрсатса, кейс-талқинлаш ва иштирокчилар фикри лойиҳаларнинг амалий аҳамияти ва маҳаллий жамоалар учун қийматини тасдиқлайди.

Халқаро тажриба билан солиштириш Ўзбекистондаги ДХШнинг ҳуқуқий ва молиявий жиҳатлардаги хусусиятларини аниқлаш имконини берди. Бу ҳолат миллий тажрибани халқаро стандартлар билан уйғунлаштириш ва ДХШ механизмларини такомиллаштиришда асосий йўналишларни белгилаш имконини яратди.

Натижада, тадқиқот ДХШнинг инвестиция сиёсатидаги роли ҳам назарий, ҳам эмпирик жиҳатдан асосланганлигини кўрсатди. Бу механизмларнинг ривожланиши мамлакатдаги инвестиция муҳитини яхшилаш, инфратузилмани такомиллаштириш ва жамоат хизматларини самарали қилишда стратегик аҳамиятга эга эканлигини исботлайди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Warsen R. The use of research methods in public-private partnership research // In: A Research Agenda for Public-Private Partnerships and the Governance of Infrastructure / Eds. G. Hodge & C. Greve. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022. – P. 45–67.
2. Белл Т.; Хопкинс Р. Public-Private Partnerships: International Practices. – London: Routledge, 2015.
3. Қирғиз Ш.; Алимова Ф. Давлат-хусусий шериклик механизмлари ва Ўзбекистондаги инфратузилма лойиҳалари. – Тошкент: Иқтисодий тадқиқотлар маркази, 2021.
4. Casey J.; Harris P. Evaluating the Effectiveness of Public-Private Partnerships // Journal of Infrastructure Development. – 2018. – Vol. 10(2). – P. 88–104.
5. Қодиров Ш.; Ҳусанов Р. Давлат-хусусий шерикликнинг макроиқтисодий таъсири. – Тошкент: Марказий иқтисодий журнал, 2020.
6. Fabre A.; Straub S. “The Impact of Public–Private Partnerships in Infrastructure, Health, and Education” // Journal of Economic Literature. – 2023. – Vol. 61(2). – P. 655–715.
7. Public-Private Partnership Handbook. Asian Development Bank. – (ADP Publication).
8. Ibrahim F. B. “Challenges, Barriers, and Solutions in Public-Private Partnerships” (2024).
9. Cui C.; Liu Y.; Hope A.; Wang J. “Review of Studies on the Public–Private Partnerships (PPP) for Infrastructure Projects”.
10. Almeile et al. “Project-focussed literature on public-private partnership in developing countries: a critical review”.
11. Shavkatov N. “Analysis of financing infrastructure projects by private sector: Uzbekistan case study”.
12. “Uzbekistan and Public-Private Partnerships: Country Lessons, Republic

of Uzbekistan” // IMF Selected Issues Papers, 2025.

13. “Implementation of applicable PPP mechanisms in Uzbekistan based on foreign best practice and local circumstances” // UNDP/IPSd Uzbekistan (Concept Note).

14. Wang H. “Public-private partnership in public administration discipline”.

15. De Matteis F. “The contribution of public-private partnership (PPP) to sustainability: governance and managerial implications from a literature review”.